

УДК 346.26

СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКУ

Поліщук О.В.

Проведено дослідження регулювання банківської системи України, напрямки її діяльності у питаннях кредитування в умовах сучасного ринку. Проаналізовано важливість процесів діяльності банків з іноземним капіталом. Доведено, що загальними причинами активної співпраці вітчизняних користувачів банківськими послугами із банками-нерезидентами і банками з переважною часткою іноземного капіталу є гнучка політика, зручні умови відтермінування платежів, легкість укладення договорів, можливість отримати додаткові кредити.

Ключові слова: банківська система, фінанси, кредитування, іноземний капітал, поточні операції, проблемна заборгованість, кредити.

ВСТУП

Стабільна робота банківської системи є однією з умов розвитку економіки України. Її прогнозованість і прозорість допомагає точніше визначити напрямки її діяльності, підвищити привабливість для інвесторів та суб'єктів господарювання.

Однією з причин, через яку виникла криза в банківській фінансовій системі України - залучення банками зовнішніх запозичень з метою кредитування в середині країни. Причому важливим є те, що переважно здійснювалося споживче кредитування

населення. Тобто гроші направлялися не на реальний розвиток економіки, а на споживання побутової техніки, автомобілів і квартир (на придбання сьогодні того, що хочеться, але на що немає грошей). Головною проблемою стало те, що гроші надавалися споживачам на тривалий термін - 5-7 років для авто, й 20-30 років для нерухомості, а закордонні кредити вітчизняні фінустанови залучали на незначний строк - 3-5 років. При цьому наші банки розраховували перекредитуватися за кордоном на таких же вигідних умовах і надалі. Але через світову фінансову кризу іноземні банки спочатку зробили жорсткішими умови залучення кредитів в Україну, а незабаром взагалі перестали надавати кредити українським банкам [1]. Негативні явища в банківській системі України і світу зачепили більшість населення, яке

Поліщук Оксана Володимирівна, к. е. н., доцент кафедри МЕНБ, Національного авіаційного університету, м. Київ, к. т. 0677834219, opolishuk@ukr.net

жило в кредит і зіткнулося з проблемами, спосіб вирішення яких досі не знайдений. Паніка охопила всіх, у тому числі і менеджмент банків, який почав безапеляційно піднімати відсоткові ставки за кредитами, заморожувати депозити тощо. Це при тому, що в 2006-2008 рр. в українських банках спостерігалось постійне зростання обсягу коштів, залучених від населення. За 9 місяців 2008 року кошти фізичних осіб зросли на 24% і становили 202 млрд. грн. і становили третину зобов'язань банків. У жовтні 2008 р. погіршення фінансової ситуації, а також зміни складу акціонерів багатьох банків спровокували масовий відтік депозитів і відповідно різке зменшення ресурсної бази банків. Саме задля утримання українських банків від таких помилок і потрібно дослідження питань з проблем кредитування банками України.

Проблеми та перспективи розвитку напрямів забезпечення стабільності банківської системи ґрунтовно розглянуто в працях вітчизняних науковців і практиків серед яких слід виділити дослідження В. М. Гейця, О.Вовчак, О.Другова, В. І. Міщенко, С. М. Козьменко, М. І. Савлука, В. С. Стельмаха. Розвитку процесів стандартизації банківської системи та їх впливу на вітчизняну економіку присвячено праці О.Барановського, А. С. Гальчинського, О. Г. Білоруса, Г. В. Задорожного, В. Кротюка, Р. С. Лисенка, І. О. Лютого, В.Є.Новицького, Т. С. Смовженко, Ю.Уманціва тощо. Особливо активно проблеми забезпечення фінансової стабільності досліджують спеціалісти центральних банків Великобританії, Нідерландів, Франції, Чехії, Японії. Питання підвищення ефективності банківської системи України висвітлювалися фахівцями Світового банку, МВФ, а також ряду інших міжнародних інститутів. За результатами проведених досліджень було надано багато суттєвих рекомендацій. Втім, разом з беззаперечною ґрунтовністю ряду положень, необхідно констатувати недостатність врахування специфіки вітчизняної економіки та валютно-фінансових відносин у їх динамічному розвитку і, внаслідок цього, неприйнятність деяких висновків та рекомендацій. Тому, визнаючи безумовну значимість проведених досліджень, зазначимо, що все ще залишається потреба у висвітленні низки важливих аспектів кредитного розвитку банківського сектору України з урахуванням досвіду іноземних банків, та запровадження їх фінансової політики на терени України.

В ході дослідження методологічних засад функціонування сучасної банківської системи застосовувався критичний синтез класичних теорій і новітніх поглядів на місце і роль банківської системи в контексті економічного розвитку, діалектичний метод, насамперед такі його елементи, як принцип суперечності, системно-структурний підхід, принцип історизму, кількісно-якісний аналіз, методи індукції та дедукції. Методологічною основою даної статті стало вивчення та творче переосмислення основних досягнень зарубіжної та вітчизняної фінансової науки з проблем функціонування банківського сектору.

Мета дослідження. Виявити і дослідити проблеми заборгованості та кредитування в банківській системі. Проаналізувати наслідки вкладання іноземних інвестицій в банківську сферу України іноземними банками, а також позитивну політику їх діяльності на території України.

До структури статті входить: вступ, результати дослідження які виокремлено в два розділи. Перший – «банківська система – проблеми заборгованості та кредитування», і другий розділ має назву: «вирішення проблем кредитування» та узагальнено висновки з даного дослідження.

1 БАНКІВСЬКА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМИ ЗАБОРГОВАНOSTІ ТА КРЕДИТУВАННЯ

Протягом 2009-2010 рр. вітчизняна банківська система накопичила значний обсяг проблемної заборгованості, обсяги якої, за даними Національного банку України (далі НБУ), становлять близько 12% від кредитного портфелю. Реальні ж обсяги проблемної заборгованості, за різними експертними оцінками, складають від 35% до 55% сукупного кредитного портфелю. Більша частина негативно класифікованих кредитів припала на великі та найбільші банки, які до 2008 р. значно наростили портфель роздрібного кредитування. Все це знайшло своє вираження у звітах МВФ та міжнародних рейтингових агенцій, які неодноразово протягом 2010 р. нарікали на низьку якість кредитних портфелів українських банків.

У зв'язку з цим НБУ у другому півріччі 2010 р. активно почав втручатись у процес покращення фінансових показників українських банків. Спочатку, у вересні, було видано відповідну постанову (№ 424), а вже наприкінці року (8-го грудня) всім банкам було розіслано відповідний офіційний лист у зв'язку з тим, що робота зі списання проблемної заборгованості «здійснюється банками вкрай незадовільно». Однак, неоднозначне тлумачення положень новоприйнятого податкового кодексу стосовно оподаткування списань проблемної заборгованості та рекомендаційний характер листа НБУ мали наслідком збереження низької активності банків щодо розчищення своїх балансів шляхом списань. Основними способами позбавлення від проблемної заборгованості і надалі залишаються продаж застав та передача їх колекторським компаніям (обсяг ринку останніх в 2010 р. склав 9-10 млрд. грн.).

На початку другого кварталу 2010 р. почали проявлятися ознаки відновлення довіри населення до вітчизняних банків, що проявилось у збільшенні залишків громадян на депозитних рахунках. За підсумками року приріст депозитів населення склав майже 40 млрд. грн. Але минулий рік характеризувався стійким зниженням депозитних ставок. Протягом 2010 р. найбільш суттєво знизили ставки 10 найкрупніших за розмірами активів банків України, що не скажеш про банки – нерезиденти України. Зокрема, по вкладах терміном на один рік у національній валюті вони пропонували не більше 11-12% річних.

В тому ж році зупинилось падіння обсягів кредитних портфелів банків, в першу чергу – в корпоративному сегменті (за кредитами фізичним особам портфель продовжував знижуватись). В цілому обсяг кредитного портфелю за рік збільшився на 7,9% (або на 37,9 млрд. грн.), склавши 520,1 млрд. грн.

Однак, разом з тим, ще і якість кредитів все ще дуже низька. Основними об'єктами кредитування стають або торговельні операції, або оборотні кошти підприємств. На реальний сектор припадає всього-навсього близько п'ятої частини сукупного кредитного портфелю системи банків.

З урахуванням всього вище сказаного, для вирішення таких питань, потрібно було термінове державне втручання у фінансову структуру банків. Як наслідок, одним з таких важливих кроків було зроблено Національним банком України. Задля покращення балансів вітчизняних банків, було введено в дію з 1 січня 2011 р. постанову №593, згідно з якою банки мають право формувати резерви під проблемні кредити без урахування реструктуризованих позичок, обслуговування яких відбувається своєчасно протягом півріччя. Це дозволить вивільнити заморожені в резервах кошти і покращити кредитний портфель багатьом банкам. В першу чергу, це великі фінансові установи, які в 2010 р. відновили активність у кредитуванні корпоративного сектору економіки.

2 ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ КРЕДИТУВАННЯ

Якщо проаналізувати досвід таких країн як Чехія, Норвегія, Кіпр, Німеччина, Угорщина вирішенням питань заборгованості та кредитування (рівноваги в кредитній сфері банку) може бути примноження частки іноземного капіталу або взагалі повне інвестування іноземного капіталу в банківський сектор. Саме такий досвід доцільно було б використовувати і в Україні.

Протягом 2010 р. на український ринок увійшли п'ять нових іноземних банків, натомість один іноземний банк повністю вийшов із вітчизняного фінансового ринку. Так, на початку грудня Platinum Bank придбав 100% корпоративних прав чеського Home Credit Bank, що дозволило йому розширити свою мережу додатково на 20 нових відділень. Це був перший такий прецедент незважаючи на кризове становище в світовій економіці. Саме на той момент було приблизно 41 збитковий банк, але тільки 3 частина з них є банками з іноземним капіталом.

В цілому на кінець 2010 р. 55 банківських установ, діючих на українському фінансовому ринку, мали вклади з боку іноземних інвесторів, в тому числі 20 з них – зі 100%-м іноземним капіталом. Протягом року частка іноземного капіталу збільшилась із 35,8% до 40,6%. Взагалі 2010 р. характеризувався посиленням позицій російських банків, які є основними іноземними гравцями на фінансовому ринку України. Так, на чотири російських банка – ВТБ, Промінвестбанк, Альфа-Банк, Дочірній банк

Сбербанку Росії – припадає більше 10% активів, 8% капіталу та 14% корпоративного кредитного портфелю вітчизняної банківської системи.

Позитивними тенденціями купівлі українських банків іноземними структурами стане підвищення прозорості банківського сектору, покращення банківських послуг та зміцнення їх фінансового стану. Очевидно, що дані успіхи пояснюються в основному зміною політики фінансових установ щодо сплати податків. Це свідчить про користь для доходної частини державного бюджету що не підлягає сумніву [2].

Успішній діяльності банків з іноземним капіталом сприяє фінансова політика вітчизняних банків-резидентів, яка є не досить позитивною щодо своїх клієнтів [3]. Українські банки (банки-резиденти) надають високі кредитні ставки, на короткий термін та під заставу, що зумовлює значні витрати коштів на оформлення потрібних документів тощо. Тому багато користувачів фінансових послуг надають перевагу банкам-нерезидентам або банкам із переважною часткою іноземного капіталу, які використовують сучасні методи кредитування. Такі банки, як „ІНГ - банк Україна” та „КАЛІОН С.А. - банк Україна” надають короткострокові банківські кредити на підставі підтвердження материнської компанії (Let of comfort) за ставкою LIBOR+1,45% або „ХФБ-банк Україна”, що надає довгострокові кредити на термін до шести років під заставу майна вартістю 175% від вартості кредиту, причому відсотки за такими кредитами значно нижчі, ніж відсотки у банках-резидентах (LIBOR+2,25%) [4].

Навіть вітчизняні виробники надають перевагу банкам з переважною часткою іноземного капіталу. Причиною активної співпраці вітчизняних виробників із банками-нерезидентами і банками з переважною часткою іноземного капіталу є гнучка політика, зручні умови відтермінування платежів, легкість укладення договорів, можливість отримати додаткові кредити.

На вітчизняному ринку присутні майже всі великі європейські фінансові групи. Свій інтерес до України „матеріалізували” угорський OTP Bank (придбавши Райффайзенбанк-Україна), французький BNP Paribas (Укрсиб-банк), шведський SEB (банк „Ажіо”), голландський TSBF Financial Services Group NV (ВАБанк), російські „Ренесанс-капітал” (банк „Лідер”), Банк Москви, Банк НРБ і Внешторгбанк (відкрили дочірні банки, а ВТБ до того купив банк „Мрія”) тощо [5].

Водночас, так логічно не завершеною залишилася угода щодо придбання італійським Banka Intesa Укрсоцбанку. Практичний інтерес до вітчизняних банків виявили також австрійський Erste Bank (банк „Престиж”), чеська PPF Group (Агробанк, Приватінвестбанк), грецький EFG Eurobank Ergasias („Універсальний”), „Руский стандарт” (АІС-банк). Саме на таку перспективу потрібно направити фінансову реструктуризацію вітчизняної банківської системи.

На думку глави представника банку BNP Paribas в Україні, Домініка Меню, нині існує лише одна стратегія розвитку банківського бізнесу – вихід

на нові ринки роздрібного кредитування. А Україна – одна з перспективних країн у Європі, де є можливість розвивати діяльність з інвестування в банківські структури.

ВИСНОВКИ

Участь іноземних інвесторів у вітчизняній банківській системі є невід'ємною складовою сучасного розвитку банківської сфери. Їх присутність в Україні має позитивні сторони, наслідки, які потрібно враховувати. Важлива роль у розв'язанні цієї проблеми належить комерційним банкам, напрямом діяльності яких повинно стати нарощення обсягів регулятивного капіталу, покращення якості послуг, формування висококваліфікованого

персоналу на базі новітніх досягнень науки й техніки та у відповідності міжнародних стандартів.

У сучасних умовах тотальної світової глобалізації банківська практика розвинених країн все більше набуває загальних форм, поступово нівелюючи існуючі відмінності у грошово-кредитних системах. Вивчення тенденцій та напрямів розвитку світової банківської практики, виділення загальних структурно-функціональних і інструментально-інвестиційних рис є дуже важливим для встановлення оптимальних орієнтирів розвитку вітчизняної банківської системи. Використання світового досвіду буде сприяти впровадженню апробованих та ефективних кредитних інструментів, допоможе уникнути типових помилок як у кредитній політиці, так і в побудові інституційної структури банківської системи України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовчак О. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківської та реального секторів економіки України / О.Вовчак // Вісник НБУ. - 2009. - № 7. - С. 22-25.
2. Уманців Ю.М. Банківська система України в умовах глобалізації світового фінансового простору / Ю.Уманців // Фінанси України. - 2006. - №12. - С.88-100.
3. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі / О.Барановський // Вісник НБУ. - 2007. - №9. - С.12-20.
4. Кротюк В. Контроль з боку органу нагляду та ринкова дисципліна / В.Кротюк // Вісник НБУ. - 2007. - №5. - С.3-8.
5. Другов О., Рисін В., Сенищ І. Еволюція і перспективи розвитку банківських систем Польщі і України // Вісник НБУ. - 2007. - №5. - С.8-12.